

Følle Mølle

Kaløs gamle vandmølle

Vilfred Friborg Hansen

Rønde

Et af de mest idylliske steder i Syddjurs er miljøet omkring den gamle Følle vandmølle. En enkelt af de gamle møllehuse er bevaret og med til med sit gamle bindingsværk at give den rigtige møllestemning. Knubbro Bæk, som i sin tid forsynede møllen med vand, risler forbi og under den gamle Århus-Grenaa landevej i en stenkiste, der formodentlig er et par hundrede år gammel, på sin vej ned mod Følle Vig. Rundt om det gamle mølleområde ligger smukke gamle huse, Jægerhuset og Enghuset, der i sin tid har indgået i miljøet omkring møllen. Både de og møllen har i sin tid hørt under Kalø, men de er alle i dag i privat eje. Bag møllebygningerne aftegner den gamle mølledam sig tydeligt i terrænet, nu dog som et frodigt hav af brændenælder.

Følle Mølle, i baggrunden stuehuset opført efter branden 1951, i forgrunden udhuset, der er det eneste bevarede af den gamle mølle. Strandvejen, der går forbi møllen, er på dette sted identisk med den gamle Aarhus-Grenaa landevej, der fungerede til 1855.

Følle Mølles ældste historie

Kaløs gamle vandmølle kendes helt tilbage til 1610, men er sikkert meget ældre, formodentlig fra middelalderen. Da kongen solgte Kalø til sin uægte søn Ulrik Frederik Gyldenløve i 1661 fulgte skødet på Følle Mølle med. Møllerne på stedet var fæstere under Kalø og der kendes en liste over dem helt tilbage til 1688. I Christian 5.'s matrikel fra 1688 opgives møllegårdens jordtilliggende til godt 13 tdr. land (tidligere 9 tdr. hartkorn), men forpagteren har først og fremmest skullet leve af indtægterne fra mølleriet. Møllen var på dette tidspunkt ryttergods, skulle altså stille en rytter til hæren. Det ophørte formodentlig, da grev Conrad Reventlow overtog Kalø incl. Følle Mølle i 1690. Vi må formode, at bønderne i Følle, der godt nok hørte under Vosnæsgaard, har haft møllepligt til Følle Mølle.

Der knytter sig en særpræget historie om "kineseren i Følle Mølle" til stedet. Den er meddelt af folkemindesamleren Evald Tang Kristensen og skal have udspillet sig engang i 1700-tallet. Den fortæller om et "spøgelse" i møllen, der viste sig at være en kinesisk sømand, der havde reddet sig i land efter et skibbrud i vigen. Kineseren blev opdaget, da han var i færd med at malke en af kørerne – han har jo skullet have noget at leve af. Det endte med, at kineseren blev på møllen til sine dages ende – og endda blev populær og vellidt af møllefolket¹.

Følle Mølle var fæstegård under Kalø indtil midten af 1800-tallet, hvor møller Rønberg afstod fæstet. De følgende møllere var forpagtere under Kalø. De første i rækken var familien Bischoff, der overtog møllen i 1860. Navnet på familiegravstedet i nordmuren på Bregnet kirke tyder på, at den første Bischoff-forpagter har været Claus August Bischoff, mens den sidste var hans søn Edvard Herman Bischoff, der havde det gamle Bischoff-møllerpar boende på aftægt. Hans forpagtning ophørte 1919.

I 1869 blev der opført en vindmølle på bakken nordøst for vandmøllen, tæt på det nuværende hospice. Den var tænkt som en suppleringsmølle i perioder, hvor det kneb med vand fra mølledammen og bækken. Møllen var af den hollandske type og havde et vingefang på 31 alen.

Vindmøllen blev solgt til en møller i Slet syd for Århus i 1931 for 1000 kr.

Baggrunden var, at den tidligere mølle i Slet var brændt. Møllen fra Følle genopførtes i Slet i 1932.

Edvard Bischoff afstod forpagtningen til den kendte handelsmand Frederik Legarth i 1919 og flyttede muligvis selv til Rønde, i et hus på Frederiks Allé. Under alle omstændigheder boede hustruen i huset i 1920'erne, hvor Lydia Wind husker hende som en elskelig gammel dame. Edvard Bischoffs søster Augusta blev gift med købmand A. C. Andersen, Hovedgaden 27 i Rønde, og havde efter mandens tidlige død i 1901 en kendt mode- og hatteforretning på Hovedgaden 17 i Rønde, hvormed hun forsørgede sine tre drenge. Fru Bischoff flyttede senere til Ålborg, hvor en datter var lærer.

Frederik Legarth har næppe selv boet på eller drevet møllen – vist nok har en familie Eriksen drevet mølle og møllegård for ham. Men i 1921 overtog Marius Adler forpagtningen. Han var af gammel møllerslægt fra Sjælland. Han blev den sidste, der drev mølleri på stedet, men efterhånden – muligvis fra 1926 - var Kalø den eneste kunde udefra. Kalø ejede jo møllen og har formodentlig fået kornet malet på særlig fordelagtige vilkår, måske endda gratis, det kan jo have indgået i forpagtningskontrakten. Bønderne fik i løbet af 1920'erne og 30'erne indlagt elektricitet og kunne selv male kornet. Møllegårdens jordtilliggende har i 1900-tallet været omkring 50 tdr. land, så forpagteren ikke har været afhængig af indtægterne fra møllen.

Lydia Wind husker, at Kalø i hele hendes barndom i 1920'erne hver dag sendte to eller tre hestevogne med korn ned til møllen for at få kornet malet. Især husker hun de tunge vogne, når de kom tilbage og skulle op ad den lange Røndebakke, for det var hårdt arbejde for hestene, så der blev standset op flere gange undervejs op ad bakken, så hestene kunne hvile og samle kræfter til

¹ Historien gengives her efter Marius Madsens artikel "Om Følle Mølle – og kineseren i Følle Mølle" i "Folk og Liv på Røndeegnen" bind 5, 1981. Oplysningerne om møllens ældste historie er også hentet herfra.

det næste stykke. Så stod kuskene og klappede hestene, før de skulle videre. De tunge vogne og deres rungen gennem hovedgaden er et af de faste indtryk fra bybilledet, der har brændt sig fast på nethinde og i øregang.

Følle Mølle i 1920'erne. Stuehuset er sammenbygget med møllehuset, som møllerfamilien står foran. Bag det endnu bevarede udhus ses avlsbygningerne, der for længst er væk. På bakketoppen bag møllegården ses vindmøllen, der fungerede som reservemølle, når der ikke var vand nok, indtil den blev nedbrudt i 1931. Den har stået tæt på det nuværende hospice.

Livet ved møllen

Jørgen Wendelboe fortæller i sin bog "Ørnbjerg Mølle" fra 1994 om livet ved de gamle møller:

"Rejsen til møllen var som oftest en kærkommen afveksling i det ensformige arbejde på gården og blev derfor betragtet som en festdag, hvor man ville træffe andre bønder fra sognet eller herredet og høre nyt herfra.

Da det var sæsonarbejde at male korn, var der i perioder meget travlt på møllen, så travlt, at der måtte males i døgndrift, hvis ellers mølledammen var vandrig nok. Som følge heraf var der ofte en lang kø af ventende vogne. Derfor drev mange af møllerne gæstgiveri ved siden af mølleri og landbrug. Ikke så underligt, at de blev betragtet som holdne folk.

Bøndernes heste kunne opstaldes på møllegården, og bønderne selv kunne få forplejning i en af møllerens stuer. Det var ikke muligt at bestille tid for maling af sit korn. Man måtte pænt vente, til det blev ens tur, hvis man da ikke bestak møllersvendene med drikkepenge.

Ventetiden kunne tilbringes i møllerens udskænkingsstue med kortspil, udveksling af de sidste nyheder eller blot med snak om rygter og løs sladder. At ting, der blev sagt i en mølle, ikke altid skulle tages alvorligt, var der taget højde for i lovgivningen, da udtalelser ved en smedje eller i en mølle ikke havde retsgyldighed.

Normalt var tobak og hjemmebrygget øl gratis i møllestuen. Derimod måtte man betale for snapsen og maden. Betalingen herfor blev lige som betalingen for maling erlagt i korn. Mølleren havde en toldkop af kobber. Den rummede 1/8 skæppe, og med den toldede han, d.v.s. målte det korn af, han måtte tage som betaling. Normalt skulle der tages et strøget mål korn, men var kornet af dårlig kvalitet, skulle der være top på. Mange møllere havde et dårligt ry på sig for at tolde for mange gange, men tit var det måske bare bondens undskyldning over for sin familie, når han kom hjem, for at dække over, at han havde drukket lidt for mange af møllerens snaps, og derfor ikke havde helt så meget mel med hjem, som han burde have haft.

Toldningen ophørte i hvert fald i 1917, hvor man gik over til betaling for det udførte arbejde”.

Thygesens beretning

Fhv. godsinspektør Thygesen, der kom til Kalø som underforvalter i 1926, fortæller i sine erindringer om Følle Mølle og livet ved den gamle mølle²:

”Oven for vandmøllen lå mølledammen, hvor mølleren havde ret til at opstemme vandet, selv om et område af de omkringliggende enge samtidig blev sat under vand. Det var den slags gamle ”opstemningsretter”, der nødvendigvis måtte følge med vandmøllerne for at sikre deres funktion. Når vandet blev stemmet op, kunne engene helt op til Århus-landevejen sættes under vand, naturligvis til glæde for børnene, der i vintertiden havde dem som skøjtebane.

Hvilket sus gav det ikke i mølleriet, når stigbordet blev trukket, og det fossende vand lukket ind over møllehjulet. Det knirkede og knagede i træværket og trætandhjulene, der trak kværn og valse og sigten til melet.

Kneb det med vand, og der var vind nok, blev vindmøllen sat i gang og ”trukket i vind” med håndkraft fra den ”krøjgang”, der gik rundt om møllen. Sikke et sug i maven at stå der, når vingerne susede forbi.

Adler og møllersvenden Faverholt passede selv møllerierne, men efter 1926 var det næsten alene Kalø, der fik malet korn til svin og køer. Tidligere kom fra hele omegnen bønderne kørende til møllen for at få deres korn malet til grutning, valset eller malet til mel og sigtet. Det var ikke kedeligt at komme til mølle, her mødtes ”man”, og dagens nyheder udveksledes. Der var jo ingen aviser eller radioavis at lytte til. Møllersvenden tog sig så af kornet, og imens blev man bænket i møllestuen, hvor klukflasken med perikumsnapsen var inden for rækkevidde, ligesom en bid brød ikke var langt borte...

Forpagter Marius Adler var en usædvanlig type, en kraftkarl med et håndtryk, der kunne få en mand til at gå i jorden. Hans beretninger fra hans forvaltertid på sjællandske herregårde var legendariske og bedste underholdning”.

Adlersønnerne

Det ligger så heldigt, at Thygesens beretning om Følle Mølle under Marius Adler kan suppleres med beretninger fra Adlers to sønner, Ole og Preben Adler. Ole Adler, der indtil sin pensionering i 1996 var godsforvalter på Holsteinborg ved Skelskør, døde i januar 2011, men han besøgte Følle Mølle i 1998 og viste Lokalhistorisk Forenings medlemmer rundt på mølleområdet og fortalte om sin barndom på Følle Mølle. Der blev taget et lydbånd fra rundvisningen, som jeg vil citere fra i det følgende. Broderen Preben Adler har desuden sendt en kort beretning, som jeg også vil gøre brug af.

Ole Adler fortalte under rundvisningen på Følle Mølle 28. maj 1998 følgende:

² O. Thygesen omtaler Følle Mølle i sine erindringer: ”Herregaardsliv paa Kalø i et halvt Aarhundrede”, Si-Mi Tryk Rønne 1983, s. 59-62. Thygesens og Marius Madsens data er ikke helt i overensstemmelse med hinanden.

” Mine forældre var forpagtere på møllen mellem 1921 og 1937. Jeg blev født på møllen 1. april 1926 og havde hele min barndom her. Jeg hed aldrig andet end ”Ole i møllen”.

Jeg husker gårdspladsen på møllen som enorm. Landbruget var på 50 tdr. land, og det var det, vi levede af – de første år gav mølleriet dog også en del. Vi havde en møllersvend, to karle og en ung pige ansat. Vi havde to spand velpassede heste, 16-18 køer, og naturligvis var der også svin, høns og ænder. Ænderne opholdt sig i mølledammen, hønsene mest på gårdspladsen.

Køkkenet var stengulv. Vi stod foran den åbne ovnlåge, når vi tog futmælk eller håndskummet mælk.

Vi gik ud gennem folkestuen, hertil gik døren fra køkkenet. I folkestuen var der en stor bænk og et bord. Forkarlen sad altid for bordenden. Vi knægte tilbragte meget tid der, og snakkede med folkene. Vi havde også en boksebold derude, i form af en jutesæk med sand i. Det har været den tids ”fitness-rum”.

Vaskehuset lå i den nu bevarede bygning over for mølleriet. Selve avlsgården lå øst for møllen, mellem mølleåen og ”den rigtige å”.

Fra folkestuen var der tre trin ned i møllerhuset. Her rådede møllersvenden Jens Faverholt, der var gift og boede i Følle og havde to børn. Når vi var heldige kunne vi få en karruseltur på det store vandrette tandhjul.

Vandhjulet var enormt, i hvert fald for en bitte knægt. Det har vel været 1,25 eller 1,35 m. bredt og havde en diameter på omkring to meter. Det var monteret på en egeaksel, der lå på en egeblok. Når hjulet peb, fik vi beskeden ”gå lige ind og smør tappen, knægt!” Så kunne vi gøre os lidt nyttige.

Gravhjulet lå en halv meter under gulvet. Det havde trætænder i siden, og de greb ind i et vandret hjul – det, der gav de gode karruselture.

Under taget var et remskivehjul, der førte kraften op til kværnen ovenpå. Det trak også valseværket. I valsestuen var der afløb fra valseværket og ned i åen – det fungerede samtidig som møllens ”toilet”, sandet herfra løb jo direkte ned i vandet. Om sommeren var toilettet dog møddingen ved avlsgården øst for møllen.

Af og til skulle kværnen bildes. Så sad Faverholt med sin mejsellignende hammer og huggede møllestenens riller op.

Møllen trak foruden valseværket også en rundsav, og tidligere havde den også gennem et reb trukket et tærskværk – og desuden også gennem et reb hakkelsesmaskinen. Rebet til det hang endnu i stalden, men det blev ikke brugt mere.

Møllen havde opstemningsret. Gennem en sluse blev vandet stemmet op, så mølledammen kunne fyldes op. Det gav en fremragende skøjtebane om vinteren. Der var to afløb fra mølledammen, det ene til når møllen ikke kørte (”spildevandsslusen” til Knubbro Bæk), det andet til møllehjulet, når møllen var i gang (”mølleåen”). Begge vandløb er der endnu i dag.

Når møllen skulle i gang, trak Faverholt skyllefjælet, der sad på stibordet til mølleåen, op. Man måtte trække op, hvis der var for meget vand, det skete med et reb, man vippede bundskoddet op med en klods. Man blev varskoet ved at vandet løb ud langs gavlen.

Der var masser af ål i mølledammen. Vi børn fangede mange. Det var en fin spise, men betragtedes som meget dagligdags.

Engang havde vi trukket stibordet op, og så gik vi og rodede i dyndet i mølledammen. Her fandt vi en underlig ”kop” af kobber, og da vi præsenterede den for den gamle møller Bischoff, udbrød han: ”Jamen, der har vi jo toldkoppen!” Det var den, mølleren brugte til at tolde, d.v.s. tage sin betaling i form af en kop korn af hver sæk korn, der blev malet.

Bønderne havde altid mølleren mistænkt for at tolde lidt rigeligt, måske var toldkoppen en anelse større end ”lovligt”, måske var der rigelig top på, når der toldedes. Derfor

sagde man, at "kun møllerens tommeltot er ærlig". Når der ikke var hank på toldkoppen, måtte mølleren nemlig i stedet stikke tommeltotten ned i koppen, så der blev toldet lidt mindre.

Den store lokomobil med tilhørende tørkeværk, kom i trediverne omkring i Følle og omegn. Med den faste stab, og gårdens egne folk, forsvandt neg på neg i det grådige gab, og snart stod der række på række af kornsække i geled. Her er lokomobilpasser Søren Sørensen i sving, og ilægger Andreas Jørgensen plus en medhjælper drejer det store hjul igang. Mens to småpurke, Ole og Preben Adler, Følle Mølle, ser til.

Foto med tekst lånt af Emmy Sørensen – med Ole og Preben Adler som tilskuere til tærskningen, formodentlig på Følle Mølle.

Når der kom meget sne om vinteren, kunne møllehjulet ikke køre. Så måtte vi ud og skovle sne fra bækken.

Når Karl Ladefoged kom fra Kalø med sin trehestes-vogn kom hejseværket ud, og så blev kornet hejst op.

Når slagter Bendstrup kom fra Rønede og der skulle slagtes gris om aftenen, fik vi blodpølse. Det var rigtig fest!

Mælken blev kørt til mejeriet af Nielsen. Fisker-Niels fra Rønde kom forbi hver dag. Og så så vi af og til lærer Olsen fra den store skole i Følle og frk. Sørensen fra den lille skole.

I fodermesterhuset nede ad vejen mod stranden (nuværende "Katrinelund" på Bekkasinvej) boede Niels Sørensen og Kirstine. Hun hjalp af og til med ved møllegården. Så var hendes dreng altid med, og så havde vi en god legekammerat.

Om julen gik karlene fra stalden ind i deres "badeværelse" – vaskehuset ved siden af karlekammeret - for at være rene til julen. Far gik ud for at fodre grise og kom ophidset tilbage: "Så I ham?" Han havde set en af nisserne. De fik naturligvis grød juleaften.

Der var også meget snak om kineseren i Følle Mølle. Sådan en havde der vist opholdt sig i møllen efter et skibbrud ude på vigen, og han boede på møllen i mange år.

Tidligere godsinspektør på Kalø, jægermester Engelbrecht Olsen, var gået på pension i 1924 og boede i Jægerhuset ved siden af³. Han kom omkring hver dag og byttede avis med mor. Vi havde en karl, Svend Aage, der ikke ville tage hatten af for jægermesteren. Det morede tilsyneladende Engelbrecht, der hver dag hilste karlen ved at svinge hatten dybt og sige "God morgen, Svend Aage!".

Vi havde ikke elektricitet – naturligvis. Men en af de sidste år, vi var på møllen, blev der rejst elmaster langs vejen, fordi badehotellet skulle have el indlagt. Vi morede os med at kaste pinde op på eltrådene, det gnistrede, og en gang imellem faldt elledningerne ned. De skulle jo væk fra vejen, og så sagde de voksne: "Tag nu en rigtig lang pind, for så tager det længere tid for strømmen at komme igennem".

Vi havde heller ikke indlagt vand, men vi kunne jo bruge vand fra mølledammen til rengøring og til de fleste gøremål. Når vi skulle bruge rent vand, hentede vi det ovre fra jægermesteren.

Om sommeren gik vi en gang imellem op til vindmøllen på bakken øst for os. Det var en hollandsk mølle, der ikke var selvkrøgende. Sejlarealet skulle formindskes, når møllens fart skulle sagtnes. Når man stoppede møllen, skete det med "persen" – man strammer et jernhjul omkring hatten, en bom går ind i træhjulet for at hindre den i at gå i gang igen.

Når høsten var i hus, var der fest. Og de løse folk skulle have deres aflønning. Jeg husker, der taltes meget om, at høstarbejder Nielsen, der var fra Følle og gift med Anna, forlangte 62 øre i timen. Det var mange penge.

Når det sidste læs var i hus, kørte vi i charabanquen om til Vosnæs Pynt. Vi kørte midt på vejen, for der var jo ingen trafik at tage hensyn til. Hvis vi så en bil på vej, råbte vi "Bil bagfra!" til kusken, der så trak ind til siden".

Preben Adler er født i 1925 og altså storebror til Ole Adler. Preben tilføjer til Oles beretning:

"Jeg er født i 1925 og voksede op sammen med lillebror Ole. Jeg tilbragte de første 12 år af min barndom i Følle Mølle – vi flyttede derfra i 1937.

Vi havde en lykkelig barndom. Det var et fantastisk sted for os tre drenge at vokse op. En af de ting, jeg husker, var at vi havde en hvid kørehest, som jeg fik lov at strejfe omkring på.

Et andet udsletteligt minde er de mange ål. Vi fangede ål i mølledammen, og mor skulle passe på ikke at træde på de mange små ål, der strejfede om i vaskerummet.

Om vinteren var mølledammen en fantastisk skøjtebane for os børn. Men i det hele taget var det et fantastisk område for os børn at færdes i. Og vi fik lov til at færdes utroligt frit".

Lydia Wind er ejer af og bor i dag i Følle Mølle. Men hun kom også til Følle Mølle som barn i 1920'erne. Hun husker:

³ Efter jægermesterens død i 1936 flyttede jagtkonsulent og senere overjæger Jens Bjerg-Thomsen ind i Jægerhuset, jf. den følgende artikel af Menica Elisabeth Nielsen.

”Jeg er født i 1917, og mine forældre var gode venner med det gamle møllerpar Bischoff, der i deres tid boede på aftægt på Følle Mølle. De sad altid uden for stuehuset på en bænk, fik jeg fortalt”.

Familien Bischoff – i hvert fald fru Bischoff - flyttede senere til Rønde, hvor min søster hjalp fru Bischoff i huset. Derfor var jeg også af og til på besøg i huset. Jeg traf også sønnen Johs. Bischoff, der vist boede i Randers. En datter var lærer i Ålborg, og hendes gravsten står endnu ved siden af familiegravstenen i nordmuren ved Bregnet kirke”.

Dorthe Elle kan tilføje, at Johs. Bischoff var hendes far, at han var værkstedsleder i Randers og ofte talte om sin opvækst på Følle Mølle.

Bestyrere

1937 blev forpagtningen af Følle Mølle overtaget af Holch Nielsen, der var der de næste otte år. Hans enke Menica Elisabeth Nielsen, Skæring, fortæller om familiens tid i Følle Mølle i den næste artikel.

Holch Nielsen forlod Følle Mølle 1. april 1945, og han blev den sidste forpagter på stedet, idet Kalø derefter gik over til selv at drive møllegården ved en bestyrer. Den første bestyrer var Karl Søgaard, der var der til 1956. Derefter blev han bestyrer på godsinspektør Thygesens egen gård i Skødstrup.

Følle Mølle og Jægerhuset 1947. Avlsgårdens sydlænge er nu væk, men resten af avlsgården er endnu intakt. Grisehuset ligger på den anden side af Knubbro bæk, hvor jorden nu hører under Jægerhuset. Foto lånt af Lydia Wind.

Mens Karl Søgaard var på stedet, skete det tragiske, at stuehus og møllehus, der jo var sammenbyggede, brændte i 1951. Udhuset og avlsbygningerne blev reddet. Stuehuset blev hurtigt erstattet af et nyt i moderne stil – det, der står der endnu. Møllehuset med den gamle vandmølle var det derimod slut med for evigt.

Grethe Pedersen, Vrinner, fortæller, at hendes forældre Margrethe og Georg Mariussen kom til Følle Mølle som bestyrere i sommeren 1956:

”Far havde været fodermester på Kalø fra 1953. Vi boede i ”polakkasernen” vest for avlsgården. Der var afkomsprøvestation på Kalø dengang.

Da Følle Mølle blev ledig tre år senere, kom mine forældre derned som bestyrere. Jeg var på det tidspunkt 16 år gammel og ude at tjene, men kom selvfølgelig jævnligt på besøg på møllen.

Næsten al jorden til møllegården var på sydsiden af landevejen, over mod Hestehaveskoven. Der blev dyrket korn, roer og hø til foder til dyrene. Der var en besætning på op mod en snes køer, og jeg kan huske, at far tre år i træk fik en sølvske fra mejeriet Enigheden i Århus for at være blevet nr. 1 hvad angik mælkens kvalitet.

Der gik ungkreaturer i det gamle grisehus på den anden side bækken, over mod skovrider Wellendorf i Jægerhuset. Om sommeren gik dyrene på engen syd for landevejen eller ude på ruinen. Der blev holdt får i den gamle røde lade ovre på den anden side vejen, og fårene blev sat ud på ruinen om sommeren. Fårene skulle tilses i laden om vinteren, og om foråret fik de deres lam der.

Mine forældre forlod Følle Mølle i 1962 for at drive den campingplads, som en mand fra Løgten havde oprettet ved Tangvejen i ejendommen over for købmandsbutikken i Ugelbølle, der hvor der nu er Marine Bleu. Men desværre døde mor allerede året efter, og derefter søgte far arbejde hos en murermester i Karlby. Campingpladsen i Ugelbølle fik vist ikke nogen lang levetid derefter”.

Udlejet som bolig

Efter krigen kom der nye forhold på Kalø, idet godset blev konfiskeret som tysk ejendom. Folmer Lüttichau fratrådte som godsinspektør pr. 1. oktober 1948, og i hans sted blev den hidtidige forvalter O. Thygesen godsinspektør.

Efter Mariussen blev Følle Mølles jorder lagt ind under godsdriften, og stuehus med udhus lejedes herefter ud. Lejer blev fra 1978 pensioneret overjæger Jens Bjerg-Thomsen, der efter krigen var blevet leder af den nyoprettede Jægerskole, den senere Vildtforvaltningsskole, i ”Skovhuset” ved Nappedam. Derfor var han i 1949 flyttet fra Jægerhuset, hvor skovrider Th. Wellendorf i stedet rykkede ind. Bjerg-Thomsen var gået på pension i 1969 og flyttet til Jægerhuset igen, da Wellendorf flyttede i eget hus i Rønde. I 1978 flyttede Bjerg-Thomsen så til Følle Mølle, fordi Landbrugsministeriets Vildtforvaltning skulle bruge Jægerhuset til administrationsbygning.

Besætningen blev opgivet, og derefter var der ikke brug for stalden, der blev nedrevet. Det gamle grisehus blev i en periode fortsat brugt som ungkreaturstald af Kalø, men det ophørte, og også grisehuset blev ragt ned. Naboen Knud Rasmussen mener, at stalden forsvandt omkring 1980, grisehuset en halv snes år senere.

Den røde lade på den anden side af landevejen væltede i en storm engang i 1990’erne, hvorefter den blev ragt ned, men fundamentet ligger endnu under græstæppet. I den sidste tid blev laden brugt til læ og løsdrift for de kvier, Kalø havde gående på engen, måske som erstatning for grisehuset – fårene blev opgivet. Takket være laden kunne ungkreaturerne gå ude hele året.

Jorden til grisehuset er nu lagt til Jægerhuset, så bækken danner skel mellem Jægerhuset og Følle Mølle. Stenpikningen fra avlsgårdens gårdsplads ligger endnu under græs og bregner, men ellers er intet af den gamle avlsgård tilbage.

Efter Bjerg-Thomsen var der forskellige lejere i Følle Mølle-stuehuset. I slutningen af 1980'erne var der lagt op til en privatisering af Kalø, men den blev opgivet. I stedet solgtes forskellige ejendomme fra i begyndelsen af 1990'erne, og både Følle Mølle og Jægerhuset blev sat til salg. Enghuset var tidligere solgt fra og har i mange år været beboet af Knud Rasmussen.

Lydia Wind, f. Tander, købte Følle Mølle i 1992 og har boet der siden. Købet omfattede kun stuehuset og udhuset, mens mølledammen og området, hvor avlsgården havde ligget, ikke fulgte med. På billedet herunder står Lydia i døren til det stuehus, der blev opført efter branden i 1951. En halv møllesten, fundet på grunden, udgør nederste trappetrin.

Lydia fortæller, at Kalø på et tidspunkt før hendes overtagelse af møllen havde forsøgt sig med at dyrke selleri i den nu udtørrede mølledam. Da det ikke blev nogen succes, havde godset i nogle år ungkreaturer gående i mølledammen. Det var forklaringen på, at hun i første omgang ikke kunne købe jorden mellem møllens udhus og bækken, hvor avlsgården havde ligget, idet Kalø drev kreaturerne denne vej op i den udtørrede mølledam. Men da der på et tidspunkt opstod problemer med, at dyrene slap løs og både gik rundt i hendes have og på vejen udenfor, opgav Kalø at bruge mølledammen, og den har de sidste mange år ligget ubenyttet hen som et vildnis af især brændenælder. Lydia Wind købte i 1998 arealet med jordvolden omkring dammen og det gamle avlsgård-areal mellem udhuset og bækken, der nu danner skel mellem hendes ejendom og Jægerhuset.

Eneste minde om den gamle mølle og møllegård er i dag udhuset, der med sit røde bindingsværk til gengæld er med til at forlene stedet med en svag afglans af tidligere storhed. Idyllen omkring stedet er ikke til at tage fejl af, de store gamle træer, den rislende Knubbro Bæk og stenkisten over den, hvor den krydser den gamle landevej, udsigten ned mod det nu naturgenoprettede Følle Bund og Følle Vig – alt sammen har det gjort Følle Mølle til et populært sted for Røndebogerne at lade spadsereturen,

hundeluftningsturen eller motionsturen gå hen. Især efter at stien fra byen langs den nu genslyngede Knubbro Bæk, forbi møllen og videre ad Hestehavevej blev anlagt for en halv snes år siden er turen omkring Følle Mølle blevet mange Røndebogeres foretrukne.

(VFH dec. 2011, artiklen blev samtidig bragt i "Folk og Liv 2011" i en lidt anden form)

